

RECENZIE

Avram Iancu, avocatul moșilor și al națiunii române. Documente necunoscute din colecția Rațiu de la BCU Cluj-Napoca (1850–1877)

ELA COSMA

În 2023, sub egida a două prestigioase instituții clujene, Institutul de Istorie „George Barițiu” și Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga”, a apărut volumul de documente *Avram Iancu, avocatul moșilor și al națiunii române. Documente necunoscute din colecția Rațiu de la BCU Cluj Napoca (1850–1877)*, la Editurile Argonaut /Mega, Cluj-Napoca, 2023, ce cuprinde 514 pagini, îngrijit de Ela Cosma, în fapt o ediție critică, cu glosar juridic și indici genealogici, care s-a bucurat inclusiv de o revizie științifică a documentelor maghiare, realizată de Remus Câmpeanu. Volumul s-a înscris în cadrul unui proiect editorial ambițios, inițiat de editurile amintite anterior, care și-au propus editarea unei serii de volume închinat lui Avram Iancu, la 200 de ani de la naștere și 150 de ani de la moarte.

Suntem în fața unui tom care pune la dispoziția publicului avizat, dar nu numai, documentele morții lui Avram Iancu. Marea lor majoritate sunt necunoscute și, din acest motiv, deosebit de valoroase. Punerea lor în circulație, însoțite de explicații privind contextul istoric în care au fost redactate, reprezintă o certă contribuție științifică în cunoașterea biografiei liderului pașoptist moț. Donate în noiembrie 2015 de către Indrei Rațiu, fiul lui Ion Rațiu, Bibliotecii Centrale Universitare „Lucian Blaga” din Cluj Napoca, documentele au intrat în fondul colecțiilor speciale ale bibliotecii ca o colecție distinctă. Cele 38 de documente, din care doar trei au fost editate anterior, ne permit să-l cunoaștem

pe Avram Iancu și în calitate de avocat al moșilor și al națiunii române și, în același timp, să reconstituim ultima parte a vieții eroului, mai puțin știută, ani marcați de dezamăgiri, umilință, durere și boală, o perioadă aparent lipsită de eroism.

Ela Cosma a încercat și a reușit o grupare a documentelor pe categorii. O primă categorie a format-o testamentele lui Avram Iancu și Alesandru Iancu (documentele 1–2 din colecția Rațiu, din 1850/1874/1873 și 1855. Piese de rezistență, cu valoare istorică și juridică de excepție, cele două documente ar trebui clasate în patrimoniul național românesc în categoria „Tezaur”. Testamentul lui Avram Iancu (Câmpeni în 20 decembrie 1850) e olograf, cu valabilitate generală. El pune în lumină un tânăr altruist de 26 de ani care își testează „toată averea mea mișcătoare și nemișcătoare” națiunii române din Ardeal, ridicându-se deasupra realității mundane, preocupat de materializarea unor idealuri care privesc un întreg neam. Din motive neștiute încă, testamentul (*Ultima mea Voință!*) a fost înregistrat după moartea eroului, la Sibiu (25 septembrie 1873) și apoi la Abrud (20 ianuarie 1874), când a fost și autentificat. A fost publicat pentru prima oară de Alexandru Șterca Șuluțiu în „Transilvania”, revista ASTREI, în 1897. Cel de-al doilea testament (Vidra de Sus, 26 iunie 1855), inedit, aparține tatălui său, un bărbat de 68 de ani, egoist, ancorat în bunurile lumești greu agonisite pe care le împarte discriminatoriu între cei doi fii și soție, mezinul Iancu, considerat de părinte ca „prădătoriu și clătît la minte”, fiind înlăturat de la moștenire.

Într-o categorie distinctă au intrat: conscrierea morții lui Alesandru Iancu (1856) și conscrierea morții lui Avram Iancu în două redactări una scrisă (Vidra de Sus, 8 octombrie 1872), a doua completată de mână pe un tipizat (Vidra de Sus, 16 octombrie 1876), împreună cu anunțul antistiei comunale din Vidra de Sus prin care s-a dispus conscrierea morții lui Avram Iancu din 1872. Cele două conscrieri ale morții eroului au fost publicate de Augustin Rațiu în 1924 în ziarul „Turda”.

Toate celelate documente din colecția Rațiu reprezintă manuscrise originale inedite, grupate de Ela Cosma în trei categorii. Cele două protocoale ale sedriei comitatense de la Abrud, din 1866, au format o categorie de documente. O altă categorie o formează 21 de chitanțe datate în 1872 (anul morții eroului), dintre care 4 sunt chitanțe pentru cheltuieli și sume pentru spitalizarea lui Avram Iancu, pentru trasul clopotelor la bisericile romano-catolică, reformată și greco-catolică din Baia de Criș iar restul, de 17, sunt chitanțe ocazionate de înmormântarea. Interesant este protocolul de cheltuieli cuprinzând 40 de chitanțe în valoare de 1.958 de florini și cererea adresată judecătoriei cercuale din Câmpeni de a stabili evidența cheltuielilor și veniturilor lui Avram Iancu pe perioada 1871–1877 care, împreună, au format o categorie aparte.

Abordarea într-o „cheie juridică” a documentelor pune în lumină importanța succesiunii (moștenirii) în zona Apusenilor în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. De asemenea, reflectă două tipuri umane deosebite, tatăl și fratele eroului intrând în tiparul omului comun, supus regulilor și materialismului existenței cotidiene, și Avram Iancu, omul care luptă cu arma în mână și cu arma legii pentru drepturile moșilor, punând mai presus de orice valorile obștești și fericirea nației române, dar „nu mișcă un deget pentru a se apăra pe sine de nedreptatea alor săi (1855–1866)”.

Analizând la detaliu documentele și epoca, nu doar din perspectivă istorică ci și juridică, Ela Cosma subliniază importanța excepțională a acestora. Chiar dacă unele documente umbresc indirect chipul eroului, arătându-i slăbiciunile, ele îl umanizează, îl redau românilor ca om întreg. Și tocmai aceste slăbiciuni omenești oglindesc mai clar tragismul destinului pe care l-a avut, ridicându-l, făcându-l mai convingător, imagine a unui erou absolut care „s-a făcut pentru toți toate”. Colecția Rațiu vine și completează fondurile documentare deja cunoscute, referitoare la prefectul general Avram Iancu, descoperindu-l în ipostaze necunoscute până acum.

Ionela Simona Mircea*

* Dr., istoric-muzeograf, Muzeul Național al Unirii Alba Iulia, email: ionelasimonamircea1966@yahoo.com.